ANDRE MALRAUX'UN *İNSANLIK DURUMU*: OLUŞUMSAL YAPISALCI BİR OKUMA

Ali TİLBE[1] Pınar TEKİN[2]

Özet: Varoluşundan günümüze kadar büyük düşüngüsel, dinsel ve siyasal savaşlara tanıklık eden İnsanlık, kitlesel sürgünler ve kıyımlar yaşar. Kuşkusuz erken tarihimiz kadar yirminci yüzyıl da toplumsal bellekten silinemeyen ve tüm insanlığı etkileyen büyük olaylara sahne olur. Yaklaşık altı milyon kişinin yaşamına mal olan ve çok geniş kitleleri etkileyen önemli olaylardan biri de Asya anakarasında Milliyetçi ve Komünistler arasında yıllarca süren Çin özgürlük savaşı (1923-1949) ile yaşanır. André Malraux, bu savaşın belli bir dönemini *İnsanlık Durumu* adlı siyasal içerikli toplumsal kurmacasına taşır. Yirminci yüzyılın büyük Fransız romancılarından birisi olan Malraux çağın düşüngüsel ve felsefesel yapısını sorgulayarak kentsoylu toplumla bu toplumu oluşturan kişilerin varoluşsal ve özgürlük sorunlarını sorunsallaştırır. Çağının ve gelecekte yaşanacak sorunları öngörerek insanlığı bilgilendirme ve uyarma görevi üstlenen yazar, uzak bir Çin'de geçen korkunç, acıklı ve şiddet dolu bezemler aracılığıyla, bolluk içinde yaşayan ve kendisini bekleyen ikinci büyük yıkımdan habersiz Avrupa'ya bir göndermede bulunur.

Anahtar sözcükler: Yazın Toplumbilimi, Oluşumsal Yapısalcılık, André Malraux, İnsanlık durumu.

0. GİRİŞ

Birinci Dünya Savaşı deneyimi yaşayan Avrupa'da göreli bir barış ortamı kurulmuş, gönenç içinde yaşam sürülürken *İnsanlık Durumu*'nun yayınlandığı tarihlerde romana konu olan olaylar, Avrupalı için henüz bir anlam taşımamaktadır. "*Kan ve hapishane dolu bir dünya, kamçılanan deliler, can veren insanları sımsıkı iplerle bağlayacak kadar kalpsiz cellatlar, korkunç işkenceler ve bu işkencelerden kurtulmak için zehiri ekmek gibi paylaşan insanlar*!" (Menemencioğlu, 1959:510) en iyi Nazi ölüm kamplarında belirecektir. Bin dokuz yüz otuzlu yıllarda romanlarda daha çok Albert Camus'nün *Yabancı*'sında olduğu gibi, sorunsal kişiliklerin varlıksal sorunlarını irdeleyen izlekler ele alınırken, Malraux'nun *İnsanlık Durumu* insanoğlunun yüzüne bir sille gibi inen uyarı ve iletilerle dolu bir toplumsal içerik taşımaktadır. Ancak Avrupa bu acı uyarıyı, romanın yayınlanmasından 15 yıl sonra anlayacak, bu bilinçlenme durumu yaklaşık elli milyon insanın canına mal olacaktır.

Demek ki, insanlık durumu da, gerçek anlamda dünya insanının durumunun acıklı yerinel bir görünümüdür. Romanda baskın düşüngülere karşı duran,

[1] Doç. Dr., Namık Kemal Üniversitesi, Fransız Dili ve Edebiyatı Bölümü, atilbe@nku.edu.tr
[2] Arş. Gör., Namık Kemal Üniversitesi, Fransız Dili ve Edebiyatı Bölümü, ptekin@nku.edu.tr

dışlanmış sıradan insanların yaşadığı sürgünler, acılar, var olma ve yaşamda kalma savaşımları ve özgürlüğe olan inançları, yersiz yurtsuz ve vatansız kalan sürgünlerin bakış açılarından aktarılarak, tüm evrene genel bir ileti verilmek istenmiştir. Gerçekten de *İnsanlık Durumu*, 'yazın toplumun bir anlatımıdır' savını doğrulayan bir düşünsel yaratı örneğidir.

Bir yazın ve devlet adamı olarak André Malraux, sonsuz evrende sürülen yaşamı anlamlandırmak için sanatsal yaratıyı bir araç olarak kullanır. Çağının sorunlarına ayna tutan, önemli yapıtlara imza atan yazar, kendisine Goncourt Yazın Ödülünü kazandıran, 1933 yılında yayımladığı, dilimize *İnsanlık Durumu* (*La Condition Humaine*) adıyla çevrilen yapıtında kendisinin de yaşayarak tanık olduğu Çin'in Şanghay kentinde 1927 yılında devrimcilerin ortaya koyduğu kanlı özgürlük savaşımını öyküler. Yapıtında; "*uğrunda ölmeye değmeyen yaşam, yaşanmaya da değmez*" (Pascal, 1997: 96) düşüncesini en etkili biçimde açıklama olanağı bulur. Yapıtlarında çağının düşünsel, bilimsel ve düşüngüsel yapısını sorgulamaktan çekinmeyen Malraux, *İnsanlık Durumu* adlı yapıtında dile getirdiği gibi, *Kanton'da İsyan (Les Conquérants,*1928*), Umut (L'Espoir,* 1938), *Altenburg'un Ceviz Ağaçları (Les Noyers de l'Altenburg*, 1939) adlarıyla dilimize çevrilen yapıtlarında da kentsoylu toplumla bu toplumda yaşayan bireylerin var olma çabalarını eytişimsel bir bakışla en ince ayrıntılarıyla yansıtır.

Bu çalışmada, André Malraux'un *İnsanlık Durumu* adlı yapıtını, Lucien Goldmann'ın geliştirdiği oluşumsal yapısalcı toplumbilimsel yazın eleştirisi verilerini göz önünde bulundurarak incelemeye çalışacağız.

1. NASIL BİR YÖNTEM

Bir yazın yapıtının ortaya çıkış noktasının toplum olduğu ve birey aşkın bir özne olarak değerlendirilen yazarın toplumun bir çeşit sözcüsü durumunda olduğu genellikle benimsenen bir görüştür. Gerçi "*Yazın ve toplum ilişkisi hiçbir dönemde yadsınmamış, ancak değişen toplumsal değerler farklı yaklaşımlarla ele alınmıştır*" (Atken, 1999 ss. 162-167). De Bonald, Madame de Staël, Sainte-Beuve ve Taine, bu ilişkiyi ilk inceleyenler arasında yer alır. Ancak , " *birçok değişik yöntem ve yaklaşım içerisinde Lucien Goldmann'ın 60 – 70'li yıllarda oluşumsal yapısalcılık (structuralisme génétique) adını verdiği yazın toplumbilimi yöntemi, tutarlı bir bütün olarak geçerliğini sürdürür*" (Yücel, 1991:52). Günümüzde de, yazın toplumbilimi ya da toplumsal eleştiri yöntemi (sociocritique) adı altında yapılan çalışmalar, hala bu temelde ilerlemektedir.

Yazar - toplum - yapıt arasındaki karşılıklı ilişkiyi araştıran toplumbilimsel eleştiri, içinden doğduğu toplum düşüngüsüne geniş ve belirgin bir yer vermektedir. *"Bu eleştiride, tarih bir bilgi kaynağı ve yazının içinde geliştiği ortam olmakla kalmayarak aynı zamanda kaçınılmaz bir gelişimin "yer"i ve belirleyici etkeni olur: sürekli ve eytişimsel bir devinimdir, dolayısıyla bir*

mantık içerir“ (Yücel, 1991: 55). Bu nedenle, topluma dönük bir eleştiri geleneğinde yer aldığı için toplumbilimsel eleştirinin önemli bir kanadını oluşturan Marxist yazın eleştirisi, yazınsal yapıtın niteliklerini ‘toplumsal / tarihsel bağlam’a yerleştirip eytişimsel yöntemle çözümlemeyi denemektedir.

2. METİN ÇÖZÜMLEME AŞAMALARI

“Bir yapıtın incelenmeden önce anlamlandırılması gerekir; yapıtın, metni oluşturan toplumsal, düşünsel değerlerine tarihsel anlamı; ruhsal, estetik, biyografik niteliğine ise bireysel anlamı denir” (Goldmann, 1970, ss. 106-107). Tarihsel ve bireysel anlamı birbirinden ayrı ele almayan Goldmann’ın yöntemi, yapıtı/metni birbirine karşıt değil, tam tersine birbirini tamamlayan iki aşamada değerlendirmeyi önerir: *1. Anlama Aşaması (Compréhension)*, *2. Açıklama Aşaması (Explication)*. Goldmann'a göre; *“ Açıklama ve anlama, farklı iki entelektüel süreç değil, iki referans kadranına taşınmış aynı süreçtir”*. (Goldmann, 1970, ss. 106-107).

Çözümlemenin anlama aşamasında; yapısalcı bir yaklaşımla, yapıtın içsel çözümlemesini yapmak ve metne/yapıta içkin anlamlı temel yapıları ortaya çıkarmak erek edinilirken, açıklama aşamasında; yapıtı/metni aşan dışsal bağlanımlar çözümlenerek, yapıt oluşsal / tarihsel bir yaklaşımla anlaşılmaya, metni aşan ve söz konusu dönemi kapsayan tutarlı bir bütüncül dünya görüşüne ulaşılmaya çalışılır. Demek ki , “*bir felsefe yapıtı veya sanat yapıtının ya da toplumsal bir sürecin anlamlı niteliğini ve onların yapılanmasının içkin anlamını aydınlatmak, onların kendilerine özgü tutarlığı olan yapılar olduklarını göstererek, onları anlamaktır. Açıklamak, bu yapıları, onları kapsayan daha geniş yapılar içerisinde öğeler olarak yerleştirmektir. Açıklama her zaman incelenen yapıyı aşan ve kapsayan bir yapıya gönderme yapar”* (Goldmann, 1970, ss. 106-107).

Çalışmamızın ilk bölümünü, yapısalcı bir bakışla bütünüyle metne dönük olarak gerçekleştireceğimiz anlama aşaması oluşturacaktır.

3.ANLAMA AŞAMASI: İÇKİN ÇÖZÜMLEME

3.1.Anlatının Bakış Açıları

Malraux’nun yedi bölüm 320 sayfadan oluşan *İnsanlık Durumu* adlı yapıtında, üçüncü tekil kişi öyküleme yöntemi kullanılır. Dışöyküsel (extradiégétique) anlatıcı, öykü kişilerine ilişkin gözlemlerini nesnel biçimde yansıtır ve tanık olduğu eylemleri öyküler. Yapıtının özgünlüğü, yazarın yapıtta iç odaklayım (focalisation interne) uygulayımını başarılı bir biçimde sunmasıdır. Roman boyunca bir tek kişiyi izleme yerine, birinden ötekine geçer. Anlatıcı tarafından seçilen her bakış açısı önem taşır; öyle ki her şey roman kişileri Tchen, Kyo, Katow, Hemelrich, Gisors, Ferral, Clappique ya da May’in bilincinden yansıyormuş izlenimi uyandırır. Bu yaklaşımla romanı çok sesli (polyphonique) olarak değerlendirebiliriz. Zaman zaman anlatıcı, okura gerekli bilgileri

ulaştırmak için her şeyi bilen (le narrateur omniscient) bir anlatıcı konumunda araya girer. "*May, Alman'dı, ama Şanghay'da doğmuş, tıp öğrenimini ise Heildelberg ve Paris'te yapmıştı; Fransızcayı dili hiç çalmadan konuşuyordu*" (Malraux, 2003: 47). Yaşanan olayları ve uzamsal görünümleri betimlerken cinema uygulayımını kullanır. Betimlemeler o kadar canlı ve gerçekçidir ki, okur bir cinema filmi izliyormuş duygusuna kapılır. Bunun yanında anlatıcı, düz ve kimi zaman dolaylı anlatım, karşılıklı konuşma ve iç konuşma uygulayımları ile sözü sıklıkla öykü kişilerine bırakır:

" - *İş bitince haber verin, evdeyim.*

— *Anlaştık.*

— *Bir saat sonra diyelim mi?*

—*Daha geç sanırım. Ama iş biter bitmez."* (Malraux, 2003: 36).

Yazar, kimi zaman da okuru bilgilendirmek için mektup uygulayımına başvurur. Yapıştırma uygulayımı ile kişiler arasında yapılan mektuplaşmaları (206-207) küçük harfler kullanarak okura sunar.

3.2. Süre

İnsanlık Durumu'nda, Şanghay kentinde 1927 yılında yaşanan tarihsel olaylar, şimdiki zamanda eşsüremli öyküleme yöntemiyle okura sunulur. Anlatıcı yaşanan olayları aktarma görevini üstlenir. Tarihsel olaylar kimi zaman söyleşiyi andırır biçimde süredizimsel olarak verilir. İlk ili bölümde öykülenen Şanghay ayaklanmasının ilk üç günü, yapıtın yaklaşık 130 sayfasını kapsar. İnsanların gerçekten yaşadığı bu sıra dışı anlar ayrıntılarıyla okura aktarılmak istenir. Yazar, roman boyunca saati saatine zaman dilimlerini belirler ve eşsüremli öyküleme yöntemi gereğince kişilerin eylemleri hep şimdiki zamanda sürer. Roman boyunca her bölümün içinde yer alan her alt bölümün başında sürekli saat ve tarih imlemeleri yer alır. "*21 Mart 1927 gece, saat yarım… 22 Mart 1927 sabah on bir…"* (Malraux, 2003: 77). Anlatıcı bu uygulayımla, okuru bu acıklı insanlık durumu ile anbean yüz yüze bırakmak ister. Anlatı boyunca 23-29 Mart tarihleri arasındaki gibi kimi zaman dilimlerinde hiçbir eylem gerçekleşmez. Öyküleme süresi üç gün, öykü süresi dört aydır. Ancak ileri ve geri sapımlarla öykü süresi uzar. Özellikle öykü kişilerinin başından geçen olaylara dönüşler, uydu anlatılar olarak uzama ve zamana derinlik katar. "*1905 yılında tıp öğrencisiyken Odessa zindanına yapılan -çocukça- saldırıya katılan Katov, beş yıl kürek cezasına*" (Malraux, 2003: 19) çarptırıldığını anlatıcı-yazardan öğrenir okur.

3.3. Uzam

Romanın temel uzamı, artırımsal durumu Batının elinde olan Şanghay kentidir. Romana başından sonuna kadar esinliksiz ve kapalı bir uzam egemendir. 21 Mart gece yarısı başlayan anlatı uzamına karanlık-gece--yağmurlu-bulutlu-kapalı-boğucu-esenliksiz bir uzam egemendir. "*Kaldırımların şurasında*

burasında, lağım kapakları gibi yusyuvarlak, kırmızı küçük afişler görülüyordu; üzerlerinde tek bir söz yazıyordu: AÇLIK " (Malraux, 2003: 151). Direnişçilerin içinde bulunduğu bunalıma yavaş yavaş kentteki her şey tepki göstermeye başlar. " *Tren bile öfkeyle kendinden geçmiş gibiydi. Her yerinden ateş edip çılgınca sarsılırken, sanki raylarından kurtulmak istiyordu; içinde barındırdığı adamların umutsuz kızgınlığı bu tutsak zırh yığınına da geçmiş ve o da çırpınmaya başlamıştı sanki. Bu zincirinden boşanmışlığın Katov'u en çok büyüleyen yanı, trendekilerin içine gömüldüğü ölüm sarhoşluğu değil, tüm bu haykırışları bir deli gömleği gibi kıskıvrak yakalayan rayların titreşimleriydi …"* (Malraux, 2003: 126).

Şanghay kenti dışında üçüncü bölümde Merkezi Komite'de Şanghay ayaklanmasının desteklenip desteklenmemesi konusundaki tartışmaların yapıldığı Han-Kéou kenti, Canton, NanKin, Hangchow ve Bangkok kentleri de ayaklanmanın ülke çapında yayıldığını göstermek için değişik siyasal ve askeri güçlerin merkezleri olarak sıklıkla anılır. Öte yandan romanın son bölümünde özellikle sömürgeci güçlerin bir temsilcisi olarak Çin-Fransız Konsorsiyumu başkanı olan Fransız Ferral'ın ayaklanma sonrası Paris'te Bakan ve finans çevreleri temsilcileri ile yaptığı görüşmenin ayrıntılı aktarımı, uzamın sınırlarını Asya'dan Avrupa'ya genişletir. Sovyetler Birliği, Japonya, Amerika gibi ülkelerin anlatıda yer alması ile romanı çevreleyen uzam küresel bir görünüm kazanır. Bu uzamsal genişlik, bu ayaklanmanın evrensel bir anlamı olduğu gerçeğini okura sezdirmek ister.

Roman boyunca bir savaş durumu söz konusu olduğundan, ölümü çağrıştıran, kapalı, basık, karanlık ve esenliksiz uzamlar söz konusudur. Ayaklanmanın başarısızlıkla sonuçlanmasından sonrada Kyo, Katov ve arkadaşlarının yakalanarak, tren lokomotifi fırınında canlı canlı yakılarak öldürülmeleri, bu kapalı esenliksiz uzamı kesinler.

3.4. Kişiler

Siyasal bir savaşımın anlatımı olan romanda doğal olarak karşıt güçlerden oluşan bir eyleyenler süreci söz konusudur. Bir yanda Marksist devrimciler, bir yanda sömürge güçlerini temsil eden Batılılar, bir yanda da ulusalcı ve hükümet güçlerini temsil eden devrim karşıtları yer alır. *"Romanın her kişisi karmaşık kişilikli siyasal bir ses ve bir tip"* (Pascal, 1997: 91) olarak karşımıza çıkar:

Romanın başında adı bilinmeyen bir siyasetçiyi öldüren Tchen'in dış görünüşünden çok, tinsel durumu hakkında okuru sıkmayacak ölçülerde bilgi verilir. "*Parmakları giderek kasılırken, kol kasları gevşiyordu ve bütün kolu bir ip gibi sarsılarak titremeye başladı. Bunun nedeni korku değil, çocukluğundan beri duymadığı acımasız ve görkemli bir ürküntüydü*." (Malraux, 2003: 16). Devrimci düşünceleriyle önde olan Tchen, öykünün sonuna doğru bir yılgıcı olarak görünmeye başlar. " *Ama Çen'in her davranışı onu yeniden cinayete yaklaştırıyor ve onun yazgısı her şeyi de peşine takıp sürüklüyordu sanki*." (Malraux, 2003: 151).

Şanghay'de yaşanan devrim hareketinin başında yer alan Kyo, babası Gisors'un öğretilerini benimsemiş, inandığı, uğruna ölümü bile göze aldığı ilkelere iye başkişi olarak anlatıda yer alır. Malraux, Çin devrim hareketinin başı aynı zamanda da Çin Cumhuriyeti'nin ilk başbakanı olan Chou-En-Lai'yi anlatıda Kyo ile kişileştirme çabası içinde gibidir. Kyo'un yapmak isteyip de yapamadıklarını gerçek yaşamda Chou-En-Lai gerçekleştirecektir. *"İnsanların, çıkarları dışında, kendilerini öldürtmeyi kabullenmesi, az çok bu insanlık durumunu saygınlıkla gerekçelendirmeye yönelir belli belirsiz: köle için Hıristiyanlık, yurttaş için ulus, işçi için komünizm*." (Malraux, 2003: 217). Kyo'un sevdiği kadın olan Doktor May, devrim yandaşı olarak devrime katılır. Onun kişiliğinde, Malraux'nun romanlarında pek sık karşılaşılmayan önemli kadın simgesi söz konusu olur. Kyo'nun ölümünden sonra, Gisors ile yaptığı konuşmada May'in ilkelerine ne denli bağlı olduğu ortaya çıkar. *"(...) Artık hiç ağlamıyorum, dedi May acı bir gururla*." (Malraux, 2003: 320).Kendini devrime adamış arkadaşlığın, kardeşliğin simgesi olan Katow siyanürünü diğer iki tutukluya paylaştırarak, onların işkence görerek ölmelerini engeller, kendisi işkence görerek tren lokomotifi fırınında canlı canlı yanarak ölmeyi yeğler. " *Subay Katow'a baktı : -Öldüler mi? Ne diye yanıtlayacaktı ki? —En yakın altı tutukluyu ayırın diğerlerinden! —Gerek yok, dedi Katow: Siyanürü ben verdim*

onlara. Subay duraksadı : -Peki ya siz? Diye sordu sonunda. Ancak iki kişilik vardı, diye yanıtladı Katow derin bir sevinçle…" (Malraux, 2003: 294). Bu sahne belki de romanın vermek istediği iletinin en çarpıcı örneğini oluşturmaktadır. Batılı sömürgeci güçleri temsil eden Şanghay Fransız Ticaret Odasının Başkanı olan Ferral ise, ilişki kurduğu kadınlar üzerinde yetke sahibi olmaya çalışan, direniş karşıtı bir kişiliktir.

Devrimde yer almayan herkesin görüş alış verişinde bulunduğu bilgin durumunda olan Gisors, devrimle ilgisi olmayan, sonunda kanlı eylemden kurtulmak için Şanghay'dan kaçan Clappique, hasta karısı ve çocuğundan dolayı devrimcileri desteklediği halde birebir devrimde yer almadığı için mutsuz olan Hemelrich, romanda öteki önemli kişiler olarak yer alır.

Malraux'nun, "*insanların kendilerinde fark edemedikleri soyluluğu tasvir etmek*"[3] ereğiyle yazdığını dile getirdiği *İnsanlık Durumu*'nun yalnız kişileri, ortak bir erek çevresinde birleşerek erdemleriyle olduğu kadar, zayıflıklarıyla da yaşam karşısında bir tutum sergiler. Yaşadıkları mutsuzluklardan dolayı bu yola baş koymuş Tchen ve Katow, babasının öğretilerinden yola çıkarak işçi sınıfının haklarını savunan Kyo, kendisine değer vermediğinden başkaları tarafından da değer görmeyen, çağının kadınlarından farklı ilkelere iye olan özgür düşünceli May, yaşamını ne kadar anlamlı kılmaya çalışsa da, oğlu Kyo'un acısını unutamayan baba Gisors, aynı toplulukta yer alsalar da, farklı var olma nedenlerine iyedir ve her biri kendi nitelik ve özgünlüklerini yitirmeden ereklerine ulaşma çabası içerisindedirler. Malraux devrim karşıtlarını genel olarak baskıcı, işkenceci, kıyımcı ve yok edici olarak betimler.

3.5. Toplumsal Yapı ve İlişkiler

"*Kişilerin, yaşadıkları toplumdan en az soyaçekim kadar etkilendikleri olgusu belirgin iken, romandaki toplumsal ilişkiler de kuşkusuz çok önemli bir yer tutar*" (Tilbe, 2004: 110). Kişiler, her çeşit çatışmadan kaynaklanan yıkımların yaşandığı her dönemde, yaşamlarına bir anlam verme çabası içinde olurlar.

İnsanlık Durumu'nun ilk bölümünden başlayarak anlatı kişileri ile anlatının geçtiği 1927 yılları Çin toplumu ve Şanghay kentini oluşturan toplumsal katmanlar hakkında çarpıcı çözümlemelere yer verilir. Kent değişik bölgelere ayrılmış ayrık bir görünüm sunar. Bir yanda günde ortalama 12-18 saat arasında açlık sınırında insan onuruna yakışmayan çok kötü koşullarda çalışan işçi sınıfı, bir yanda da Çin'in güçsüzlüğünden yararlanarak bir dizi ayrıcalık elde edip kendi bölgelerinde gönenç içinde yaşayan sömürgeci Avrupalılar yer alır. "*Budala işçiler, gelin de sizin için savaşanları öldürecek silahları üretin. Işıklarla donatılmış bu meczup kent, başındaki askeri diktatörün tarlası olarak mı kalacak, bir sürü gibi acımasızca savaş beylerine ve Batılı tüccarlara*

[3] http:www.msxlabs.org/forum/edebiyat

kiralanmış olarak mı yaşayacaktı. (...)" (Malraux, 2003: 14). Kuşkusuz bu betimleme romanda sunulan toplumsal yapıyı çarpıcı biçimde yansıtmaktadır.

Şanghay kenti "*çok yakında gerçekleşecek ve Şanghay'ın devrimci birliklerin eline geçmesini amaçlayan*" (Malraux, 2003, s:14) kanlı ayaklanmaya hazırlanmaktadır. "*Dokuma fabrikalarında çalışanlar, çocukluklarından beri günde on altı saat ter dökenler, ülserin, belkemiği kaymasının, açlığın halkı"* (Malraux, 2003: 23) olan Şanghaylılar, özsaygılarını korumak ve özgür olmak için başkaldırının fitilini ateşler.

Çin Komünist Partisi Merkez Komitesi'nin görevlendirdiği Kyo, ayaklanmayı Şanghay'ın Çin bölgesinde bir aydan uzun bir süredir komite komite örgütler ve devrime, hakça ve eşit bir biçimde yaşamaya giden yolda engel tanımamaktadır. "*Açlığın şu anda bile ağır ağır yayılan bir veba salgını gibi öldürüp durduğu bu insanların her birine, özsaygısını kazandırmak*" (Malraux, 2003, s: 66) için başvurulan temel düşüngü olan Marksizm onlar için "*bir öğreti değil, bir iradedir; proletarya ve yandaşları (...) için, kendini tanıma, kendini olduğu gibi hissetme, olduğu gibi yenme iradesidir.*" (Malraux, 2003: 67).

Öte yandan Şanghay'da gerçekleşecek olan ayaklanmayı bastırmak için gelen beyaz muhafızlar ve hükümet ordusunun askerlerinden oluşan yedek güçler trenleri kullanmayı reddedenleri kurşuna dizerek Nankin yönünden yaklaşmaktadır. Ayaklanma ya özgürlüğe giden yolda utkuyla ya da mutlak ölümle son bulacaktır. "*Zafer veya bozgun, dünyanın yazgısı bu yakınlarda çizilecekti*" (Malraux, 2003: 46) diyen Kyo, bu yoldan geri dönüşün olmadığını kesinler.

"*Niye çalıştığını bilmeden günde on iki saat çalışan bir insan için, ne saygınlık; ne de gerçek bir yaşam mümkün değildir. Bu çalışma bir anlam kazanmalı, bir vatana dönüşmeliydi*" (Malraux, 2003, ss.66-67) onlar için.

4. AÇIKLAMA AŞAMASI: AŞKIN ÇÖZÜMLEME

4. 1. Malraux ve Felsefesi

3 Kasım 1901'de Paris'te doğan Malraux, Fransız romancı, sanat tarihçisi ve devlet adamıdır. 1922'de bir Khmer tapınağını görmek amacıyla Kamboçya'ya gider. Tapınağın kabartmalarını sökmek suçundan bir süreliğine tutuklanır. Burada, Malraux'un sömürge karşıtı düşünceleri gelişir. Güneydoğu Asya'da *L'lndochine Enchainée* adlı gazeteyi kurar. Daha sonra Çin'e geçerek devrimci eylemlere katılmaya çalışır. 1929'da Afganistan ve İran'da, 1934'te Arabistan Yarımadası'nda incelemelerde bulunur. 1945'te roman yazmayı bırakarak, sanat tarihine yönelir. 1958–1968 arasında Fransa'da Kültür Bakanı olarak görev yapar. Çağın felsefesel ve düşüngüsel yapısını sorgulayan Malraux'nun yapıtlarında, kentsoylu toplumu ve bu toplumda yaşayan bireylerin varoluş sorunlarıyla hesaplaşması göze çarpar. En önemli yapıtı Dünya klasikleri arasında bulunan *İnsanlık Durumu*'dur. 1935'te, bir komünistin Nazilerce acımasızca tutuklanmasını ve alıkonulmasını konu alan *Aşağılanma Zamanı*

adlı kısa romanını yayımladığında, dünya kamuoyu henüz toplama kampları konusunda bilgisizdir.

Ertesi yıl, İspanya İç Savaşı patlak verince, Cumhuriyetçilere katılır, uluslararası bir hava filosu kurar. Bir yıl sonra, İspanya deneyimini dile getirdiği, kendisi tarafından beyazperdeye aktarılan, *Umut* adlı yapıtını yayınlar. Ardından, II. Dünya Savaşı yıllarında bir Fransız tank birliğine yazılır ve tutsak düşer. Daha sonra kaçmayı başararak Direniş'e katılır. Almanlar tarafından yaralı halde yakalanır, Fransız İç Güçleri'nce kurtarılır; Özgür Fransa Tugayını kurar. Alsace cephesinde General De Gaulle ile tanışması, bundan sonraki yaşamında önemli bir yer tutar. Savaşın bitiminde kısa bir süre iletişim bakanlığı yaptıktan sonra, Kuzey Fransa'da yer alan Boulogne'daki villasına çekilerek, sanat tarihi ve eleştirisine yönelir. *Sanat Psikolojisi* adlı yapıtının gözden geçirilmiş biçimi olan *Sessizliğin Sesi*'nde, bütün ülke ve dönemlere eğilen, ayrıntılı belgelerle dolu bir sanat tarihi yazar. Malraux'ya göre, estetik üstüne düşünceler, tıpkı romanlarında dile getirdiği eylem felsefesi gibi, insanın yazgısını sorgulayışının ve verdiği yanıtların bir parçasıdır; ona göre sanat, yaratıcılığın en üstün anlatımıdır ve insanın içinde bulunduğu anlamsızlığı, değersizliği aşmasını sağlar. Malraux, bu yaklaşımını, *Dünya Heykel Sanatının Düşsel Müzesi* ve *Tanrıların Değişimi*'nde de sürdürür.

I. Dünya Savaşı'nda 13, Ekim Devrimi'nde 16, İspanya İç Savaşı'nda 35, II. Dünya Savaşı'nda 38 yaşında olan Malraux, XX. yüzyılın üççeyreğini düşünerek, savaşarak, yöneterek ve yazarak kat eder: Siyasal eylemci, romancı, sanat tarihçisi, eleştirmen, kültür bakanı, havacı ve askerdir. 1976 Kasımında ölür. Belki de, onun için en doğrusunu, resim sanatı üstüne bir konuşmadan sonra Jacqueline Kennedy söyler: "*Tam bir Rönesans insanı!*"

Kimi yazarlar, yalnızca yapıtlarıyla etkiler okurları. Kimi yazarların yaşamı, yapıtlarından daha çok ilgisini çeker insanların. Malraux ise, hem birkaç kişilik yaşanmış yaşamı, hem de bu yaşama eşlik eden yapıtlarıyla okurları derinden etkileyen ender yazarlardan birisidir.

4.2. Anlatının Kaynağı

Kendisinin de tanık olduğu Şanghay kentindeki insanlık durumunu aynı başlık altında kaleme alan Malraux, romanını yazarken, Çin Devrimini hazırlama aşamasında yaşamlarından olan direnişçileri ölümsüz kılma ve onlara saygılarını sunma isteğinden esinlenir. Malraux, Doğu uygarlıklarına karşı büyük bir ilgi beslemektedir. Özellikle Çin Devrimi sırasında gerçekleşen korkunç olaylar, onun için Avrupa'ya, Avrupalıya ve tüm evrene örnek oluşturacak bir insanlık dersi niteliğindedir.

4.3. Simgesel Çözümleme

Tarih sahnesinde yüzyıllar boyunca feodal bir imparatorluk olarak egemenlik kuran Çin'in toplamsal yapısı, yüksek duvarların ardında yaşayan memurlar,

büyük toprak ağaları ile güçlü tecimerlerden oluşmaktaydı. Kalabalık bir sınıf olan köylüler ise açlık sınırında yaşar ve bu ayrıcalıklı sınıfların acıma duygusuna ve hoşgörüsüne sığınmak ya da ayaklanarak yaşamlarını sürdürmenin yollarını aramak zorunda kalırlardı. "*Son derece düzgün kayıt tutan Çin imparatorluk bürokrasisi, M.Ö. ikinci yüzyıldan 1911'e kadar milyonlarca kişinin ölümüne yol açan 1.828 açlık felaketi kaydetmişti*"[4] . 18. yüzyıldan başlayarak Çin merkezi hükümeti giderek gücünü yitirir ve yetke yerel güçlülerin eline geçmeye başlar. Öte yandan büyük bir pazar olarak görülen Çin, bu yüzyılda sömürgeci Avrupalıların da hedefi olur. İşte *İnsanlık Durumu*'nda betimlenen ve öykülenen olaylar da izleyen iki yüzyıl boyunca İngilizler, Fransızlar, Ruslar, Almanlar, Portekizliler, Amerikalılar ve Japonların işgaliyle yarı sömürge ülkesine dönüşen Çin'de, Halkın yerel güçler ve sömürgecilere karşı verdiği gelenekselleşen başkaldırı ve özgürlük savaşımının bir anlatımıdır.

Sömürgecilere ve işbirlikçi merkezi yönetime karşı birçok kez ayaklanan, ancak bastırılarak kurşuna dizilen köylülerde yabancılara ve tutucu devlet yönetimine karşı büyük bir düşmanlık ve karşıtduygu gelişir.

1911 yılında sona eren büyük Çin İmparatorluğu'nun yerine, tıp eğitimi görmüş, Avrupa ekinine iye yurtdışında yaşayan Sun Yat-Sen ülkeye çağrılarak cumhurbaşkanı yapılır. Ancak bu yeni düzen de içinden çıkılmaz bu duruma çözüm olmayacaktır. Sun Yat-Sen de cumhuriyetçileri yok ederek, eski Çin monarşisini yeniden canlandırma girişiminde bulununca, Batı çizgisinde cumhuriyet ölü doğar. Buna karşı dönemin en güçlü generali olan Yüan Shi-Kai, kendi yönetimini oluşturmak için Sun Yat-Sen'in işlerini zorlaştırır. 1915 yılında Japonların Çin'i tam bir sömürge konumuna dönüştürme girişimine, Çin ordusu ve General Yüan'ın yetkin karşılığı verememesi üzerine halkın yeni yönetime olan güveni bütünüyle son bulur. Yüan 1916 Mart'ında görevden ayrılır ve birkaç ay sonra ölür. Bundan sonrası "savaş ağaları dönemi" adı verilen tam bir karmaşa ve savaşım dönemi egemen olur. "*Her bölgede kendi kokuşmuş yönetimlerini kuran generaller keyfi vergiler koyuyor, afyon ticaretini yürütüyor, memurlukları satıyor ve çok sıkışırlarsa da kıyıdaki İngilizlere sığınıyorlardı. Bu gelişmeler Çin'de ilginin batıdan gelen Cumhuriyetçilik yerine Rusya'dan gelen komünizme yönelmesinde etkili*"5 olur.

4 Mayıs 1919 Çin tarihinde dönüm noktasıdır. 1 Ekim 1949 yılında Çin Halk Cumhuriyeti'nin ilanı ile son bulacak olan büyük yürüyüşün ilk kıvılcımı bu tarihte ateşlenir. Mart 1919'da Lenin tarafından oluşturulan *Üçüncü Enternasyonal/Komünist Enternasyonal/Komintern*6'den sonra 1921 yılında

---

[4] http://www.anafikir.gen.tr/tarihten-notlar/67-tarihten-notlar/231-cinde-cumhuriyetin-100yl.html.

[5] http://www.anafikir.gen.tr/tarihten-notlar/67-tarihten-notlar/231-cinde-cumhuriyetin-100yl.html.

[6]"Silahlı kuvvetler de dahil tüm mümkün araçlarla uluslararası burjuvaziyi yıkmak ve devletin tamamen yok oluşu için bir geçiş aşaması demek olan Uluslararası Sovyet Cumhuriyetini

Çin Komünist Partisi kurulur ve büyük bir hızla gelişerek taraftar toplar. Ancak o zamanki Rus siyasası Batılı güçlere karşı Sun Yat Sen'in Milliyetçi Partisi olan Kuomintang'ın desteklenmesi yönündedir. Çin Komunist Partisi bu dönemde çok yeni olduğu için, Moskova'nın çizgisinden çıkmamaya özen göstermektedir. Moskova'nın temsilcisi olan Borodin, kendi çıkarları doğrultusunda kullanabileceklerini düşündükleri Chiang Kai Shek'in desteklenmesini ister. 1925 yılında Sun Yat Sen'in ölümünden sonra Chiang, Çin Ulusal Partisi Kuomintang içinde güçlenirken, bir yandan öteki bölgeleri yöneten savaş ağalarını, bir yandan da 1927 yılında komünistlerin desteğiyle Şanghay'ın ele geçirilmesinden sonra, silahlarını onlara çevirerek kıyıma uğratıp, buyurgan baskıcı yönetimini sağlamlaştırmaya çalışır. Rusya'nın yönlendirmesiyle Komintern tarafından silah bırakmaya yönlendirilen işçiler ve Komünistler, Koumintang tarafından yok edilirler. Gerçekte Komünist Moskova ile Çin arasındaki ayrım ve çatışma burada başlar ve Sovyetler Birliği dağılana kadar da sürer. Gerçekte, Komintern Şanghay ayaklanmasına katılan Çin halkını aldatır ve onlara ihanet eder. Daha sonra Çin Komünist Partisi Moskova'nın siyasasına karşı çıkar ve öteki kentlerde de yaşanan başarısızlık sonrası kırsal bölgeye çekilir. Bu güç savaşımı Çin komünistlerinin 1949 yılındaki utkusu ve Koumintang'ın Tayvan adasına çekilmesiyle göreli olarak sona erer.

Romanda öykülenen olaylar, çerçevesini çizmeyi denediğimiz tarihsel gerçeklere uygunluk gösterir. Şanghay ayaklanması, binlerce insanın kıyımına yol açan dünya tarihinin acıklı sayfalarından birisi olarak kayda geçer. İşte bu olay kurgusal olarak da olsa *İnsanlık Durumu* ile unutulmazlar arasında yer alır.

Anlatıdaki etkili uzam betimlemeleri ile insansal ve siyasal tutumların betimlenmesindeki nesnellik, romana belgesel bir nitelik kazandırır. Bütün bu tarihsel geri düzlemin ötesinde romanda yadsınamayan en mutlak gerçek, insanın mutlak yalnızlığıdır. Kişiler hem toplumsal gönenç, hem de kendilerini olan saygılarını geri kazanmak ve kendilerini mutlak yalnızlığa ve açlığa mahkum eden bu düzenden kurtulmak için savaşırlar. Ülküsüz bir insanın değeri yoktur. "*Bir insan yaratmak için dokuz ay yetmez, altmış yıl gerekir, fedakârlıkla, iradeyle, daha birçok şeyle dolu altmış yıl! Ve bu insan yaratıldıktan sonra, onun içinde çocukluktan, ergenlikten bir şey kalmadığında gerçekten bir adam olduğunda, ölmekten başka bir işe yaramaz artık o"* (Malraux, 2003, s:320). Oğlunu kaybeden Gisors'un söylediği gibi, insanlar, eylemleriyle, yaşamlarının anlamsızlığını yenmeye çalışırlar, ancak sonuç genellikle yeniden mutlak yalnızlığa dönüşmekten başka bir şey olmaz.

5. SONUÇ

---

yaratmak için" mücadele etme amacı güden uluslararası bir komünist örgüttür." (http://tr.wikipedia.org/wiki/%C3%9C%C3%A7%C3%BCnc%C3%BC_Enternasyonal)

Romanın sonunda, "*Kyo tutuklanmış, komünist direniş ezilmiş, Avrupa bölgesinde bile birçok sempatizan öldürülmüştü*" (Malraux, 2003: 276), kıyıcılık ve acımasızlık yine utkun olmuş, insanın kurtuluşuna giden yollar yine kapanmıştır. Onlar için tutsak yaşamaktansa onurlu bir biçimde ölmek ve tinsel dinginliğe ermek en önemli olgudur. Öykü kişileri saygınlıklarını kazanmak ve yaşamlarını anlamlandırmak için bu devrim yoluna baş koyarlar. Onlar için saygınlık, "*aşağılanmanın zıddı*" (Malraux, 2003: 273).anlamına gelmektedir. Büyük bir devrim ülküsü ile başlayan kahramanlık söylencesi, yine Katov ile Kyo'nun kıyımlarıyla sona erer. Gerçekte bu acıklı son, insanın özgürlüğe giden yolda umutsuzluğuna ve güçsüzlüğüne bir eğretileme olarak görülebilir. Kaldı ki, yirminci yüzyıl siyasal tarihi bu acıklı sahnelere tanıklıklarla doludur. Her şeye karşın, insanın doğasından kaynaklanan özsaygısını her koşulda korumak için savaşması gerektiği olgusu, Malraux'nun vermek istediği iletiyi ve göreli acıklı insancıl dünya görüşünü ortaya koyar. Devrim gerçekten başarısızlığa uğramış ve ayaklananların büyük bölümü öldürülmüştür, ancak devrim düşüncesi bundan böyle toplumun genlerine girmiştir. "*Devrim korkunç bir hastalık geçirmiş, ama ölmemişti. Ve onu, hayatta kalsınlar kalmasınlar, mağlup olsunlar olmasınlar, Kyo ve arkadaşları dünyaya getirmişti.*" (Malraux, 2003: 313).

Sonuç olarak, André Malraux'nun *İnsanlık Durumu* ile vermek istediği iletiyi; 'insansal yazgıya bir anlam verebilmek için sanat yapıtında buna seçenek olabilecek bir karşı yazgı oluşturabilmek, böylelikle de insanların farkında olmadıkları kendi büyüklüklerinin ve saygınlıklarının bilincine varabilmelerini sağlamak'[7] ve insanlığa olan umudu hep korumak biçiminde anlayabiliriz.

KAYNAKÇA

Atken. S. (Aralık 1999). "Yazın ve Toplum İlişkisi Üzerine Kurumsal Bir Yaklaşım: Yazın Toplumbilim. Edebiyat ve Toplum Sempozyumu. 4-5 Haz. 1999. Gaziantep: Ankara Üniv. Tömer yay. 162-167.

Malraux. A. (2003). *İnsanlık Durumu*. Çev: Ali Berktay. İstanbul: İletişim Yayınları.

Menemencioğlu. M. (1959). 'Mücadeleci ve Sanatçı Andre Malraux'. Edebiyat Bahisleri. *Cumhuriyet Gazetesi*. Sayı 12.510.

Tilbe. A. (Aralık 2004). "Sartre'ın Bekleyiş Adlı Romanına Goldmann'cı Bir Yazın Toplumbilimsel Yaklaşım". *Edebiyat Sosyolojisi İncelemeleri*. Editör; Köksal Alver. Birinci Basım. İstanbul: Hece Yayınları. 93-116.

Vacher. P. (1997). *La Condition Humaine, Malraux.* Profil d'une œuvre. Paris: Hatier.

Yücel. T. (1991). *Eleştirinin Abc'si*. İstanbul: Simavi Yayınları.

[7] http://www.msxlabs.org/forum/edebiyat

Goldmann. L. (1970). *Marxiste et Sciences Humaine.* Paris: Gallimard.

http:www.msxlabs.org/forum/edebiyat. Erişim Tarihi: 03.04.2011.

http://www.anafikir.gen.tr/tarihten-notlar/67-tarihten-notlar/231-cinde-cumhuriyetin-100yl.html. Erişim Tarihi: 03.04.2011.

http://www.anafikir.gen.tr/tarihten-notlar/67-tarihten-notlar/231-cinde-cumhuriyetin-100yl.html. Erişim Tarihi: 03.04.2011.

ANDRE MALRAUX'S *THE HUMAN CONDITION*:
A GENETIC STRUCTURALIST READING

Abstract: Humanity, which has witnessed great ideological, religious and political wars from its birth to the present, has also lived through mass deportations and genocides. Likewise, the 20th century, like the 19th century before, witnesses many incidents that are not erased from society's memory and affect people's lives. One of these significant incidents is Chinese freedom war (1923-1949), which occurred on Asia continent between Nationalists and Communists, affecting masses and causing six million people's death. André Malraux carries a certain period of this war to her fiction The Human Condition in a political social context. Malraux, one of the important French authors of the 20th century, questions the bourgeois' existence and freedom problems, by examining the ideological and philosophical structure of the era. The author, who takes on the task of informing and warning people by foreseeing the problems of the future and the present, refers to Europe which has a wealthy life and is unaware of the second destruction waiting for it, by means of terrible, dramatic and violence motives in China.

Key Words: Sociologie of literature, Genetic Structuralisme, André Malraux, The Human Condition.